

Mladá veda

Young Science

**Analýza technológií realizovania
povrchových úprav bazénov**

**Urban Exploration – URBEX
ako nóvum pre cestovný ruch**

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 1, ročník 7., vydané v júli 2019

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Kostol svätého Ladislava, Spišský Štvrtok. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

ŠPECIFIKÁ NÁHRADNEJ ÚSTAVNEJ VÝCHOVY A STAROSTLIVOSTI V CENTRE PRE DETI A RODINY MYJAVA, PRACOVISKO NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

SPECIFICATIONS OF INSTITUTIONAL CARE IN THE CENTER FOR CHILDREN'S
AND FAMILIES MYJAVA, WORKPLACE NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

Adriána Pagáčová¹

Autorka pôsobí ako interná doktorandka na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. Vo svojej dizertačnej práci sa venuje problematike náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti.

The author works as an internal doctoral student at the Pedagogical Faculty of the Trnava University in Trnava. In her dissertation thesis she deals with the issue of substitute institutional care.

Abstract

The article focuses on the specifics of institutional care in the Myjava Center for Children and Families, Nové Mesto nad Váhom. It is the main topic of the dissertation thesis written by the author of the article. The first part of the article consists of the basic theoretical background related to the researched topic and the second part is a summary of the author's research results. The research carried out in the dissertation thesis was focused on the examination of institutional care in a former children's home in Nové Mesto nad Váhom, today's center for children and families. The main aim was to analyze the institutional care provided in this facility and to construct a model of substitute institutional care in the Center for Children and Families in Nové Mesto nad Váhom.

Key words: center for children and families, institutional care

Abstrakt

Príspevok je zameraný na špecifiká náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v Centre pre deti a rodiny Myjava, pracovisko Nové Mesto nad Váhom. Ide o ústrednú tému dizertačnej práce autorky príspevku. Prvú časť príspevku tvoria základné teoretické východiská súvisiace

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Adriána Pagáčová, Katedra pedagogických štúdií, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Priemyselná 4, P.O.BOX 9, 91843 Trnava
E-mail: pagacova.adka@gmail.com

so skúmanou problematikou a druhú časť tvorí zhrnutie výsledkov autorkinho výskumu. Výskum realizovaný v dizertačnej práci bol zameraný na skúmanie náhradnej ústavnej výchovy v bývalom detskom domove v Novom Meste nad Váhom, dnešné centrum pre deti a rodiny. Hlavným cieľom bolo analyzovať náhradnú a ústavnú výchovu poskytovanú v tomto zariadení a skonštruovať model náhradnej ústavnej výchovy v Centre pre deti a rodiny v Novom Meste nad Váhom.

Kľúčové slová: centrum pre deti a rodiny, náhradná ústavná výchova a starostlivosť

Úvod

Náhradná ústavná výchova a starostlivosť si od vzniku spoločnosti prešla dlhým vývojom. Spôsob poskytovania náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti bol ovplyvnený prevládajúcim štátnym zriadením, s ním súvisiacou legislatívou a chápaním náhradnej starostlivosti. V súčasnosti sa začína aplikovať novelizácia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, ktorý priniesol aj zmenu názvu detských domov na centrá pre deti a rodiny (ďalej centrum, CDR). Tým dochádza k rozšíreniu pôsobnosti bývalých detských domovov. Pod centrá pre deti a rodiny patria nielen detské domovy, ale aj krízové strediská a resocializačné zariadenia.

V príspevku sme sa zamerali na náhradnú ústavnú výchovu a starostlivosť v centra pre deti a rodiny (bývalý detský domov) v Novom Meste nad Váhom s cieľom vyhodnotiť aktuálne fungovanie a porovnať aktuálny stav fungovania so stavom fungovania po poslednej transformácii. V príspevku najskôr opíšeme základné teoretické východiská výskumu, použitú metodológiu, následne uvedieme výsledky nášho výskumu a v poslednej časti sa zameriame na konfrontáciu našich zistení z doterajšími zhodnoteniami transformácie a deinštitucionalizácie.

Základné teoretické východiská

Centrum pre deti a rodiny je v zmysle novelizácie vyššie uvedeného zákona podľa § 45 zriadené na viaceré účely:

- vykonávanie opatrení, ktoré dočasne nahrádzajú dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie, a to na základe rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, neodkladného opatrenia alebo o uložení výchovného opatrenia;
- špecifické výchovné opatrenia podľa § 12 ods. 1 písm. b) a d); výchovné opatrenia, ktorými je uložená povinnosť podrobiť sa sociálnemu alebo inému odbornému poradenstvu, povinností uložených na zabezpečenie účelu výchovného opatrenia podľa osobitného predpisu alebo neodkladných opatrení, ktorými je uložená takáto povinnosť (ďalej ambulantná forma);
- vykonávanie opatrení zameraných na predchádzanie vzniku, prehĺbovania a opakovania krízových situácií dieťaťa v prirodzenom alebo náhradnom rodinnom prostredí a porúch psychického, fyzického alebo sociálneho vývinu dieťaťa z dôvodu problémov v prirodzenom rodinnom prostredí, náhradnom rodinnom prostredí, širšom sociálnom prostredí a v medziľudských vzťahoch;
- vykonávanie špecializovaného programu, ktorý je zameraný na predchádzanie vzniku, prehĺbovania a opakovania krízových situácií dieťaťa, ktoré je obeťou trestného činu

- obchodovania s ľuďmi, týraného alebo sexuálne zneužívaného dieťaťa alebo vykonávanie opatrení na overenie miery ohrozenia dieťaťa týraním, sexuálnym zneužívaním či inými činmi, ktoré ohrozujú jeho život, zdravie a priaznivý psychický, fyzický a sociálny vývin;
- realizácia resocializačného programu na podporu sociálneho začlenenia dieťaťa alebo plnoletej fyzickej osoby závislej od alkoholu, drog alebo patologického hráčstva.

Deti, ktoré prežijú celý život v ústavnej starostlivosti, majú špecifické prejavy správania, rovnako ako aj deti, ktoré dostanú šancu žiť v náhradnej rodine. Hlavný rozdiel medzi deťmi, ktoré prežijú celý život v ústavnej starostlivosti a tými, ktoré sú umiestnené do náhradnej rodiny, je ten, že druhá skupina dostane šancu na zmenu. V prípade skupiny detí v ústavnej starostlivosti problémové správanie často pretrváva a v prostredí detských domovov a výchovných ústavov sa často prehĺbi až do ich umiestnenia do reedukačných zariadení (Kubíčková, 2011). Je to spôsobené charakterom výkonu jednotlivých foriem náhradnej starostlivosti. Medzi formy náhradnej rodinnej starostlivosti, ktoré sa svojím charakterom približujú rodinnému prostrediu patria podľa Zákona č. 305/2005 Z. z. náhradná osobná starostlivosť, náhradná pestúnska starostlivosť a osvojenie. Táto skutočnosť rozhoduje o možnosti zmeny v správaní detí. Rodina je pre život dieťaťa nenahraditeľná, plní mnohé funkcie a poskytuje dieťaťu priestor pre jeho rozvoj. V ústavnej starostlivosti, naopak, aj pri najvyšších snahách, nie je možné dosiahnuť také výsledky s deťmi ako v rodine.

V centre pre deti a rodiny môže pracovať viacero odborníkov, či už ide o sociálneho pracovníka, psychológa, liečebného pedagóga, špeciálneho pedagóga, sociálneho pedagóga a i. V neposlednom rade je to pozícia vychovávateľa. Vychovávateľ ako zamestnanec centra pre deti a rodiny patrí podľa zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancoch do kategórie pedagogických zamestnancov. Tento zákon upravuje aj predpoklady pre výkon jeho pozície (kvalifikačné predpoklady, bezúhonnosť, zdravotná spôsobilosť, ovládanie štátneho jazyka). Činnosť vychovávateľa možno rozdeliť do dvoch základných skupín:

- výchovná činnosť v priamom kontakte s deťmi,
- nepriama výchovná činnosť (spolupráca so zamestnancami, subjektmi, vedenie pedagogickej dokumentácie, štúdium dokumentácie a odbornej literatúry, príprava na prácu s dieťaťom, účasť na prípadových konferenciách, poradách, metodických stretnutiach a vzdelávacích aktivitách, účasť na supervízii).

Centrum pre deti a rodiny Myjava, pracovisko Nové Mesto nad Váhom

Detský domov v Novom Meste nad Váhom vznikol 12.2.1950 rozhodnutím Krajského národného výboru v Bratislave. Budovu poskytla židovská náboženská obec. Ako uvádza Karlík (2010), do domova bolo umiestnených 27 detí pochádzajúcich z pestúnskych rodín. V r. 1973 sa tento detský domov stal prvým *detským domovom rodinného typu* na Slovensku. Detský domov poskytoval starostlivosť a výchovu deťom vo veku od 3 do 18 rokov a podľa potreby aj dlhšie. Chlapci boli z tohto zariadenia presunutí do iného zariadenia ako náhle ukončili 1. stupeň základnej školy, a to bez ohľadu na to, či mali v detskom domove súrodencov.

Ďalšou významnou zmenou bolo, že v r. 1995 sa, ako uvádza Karlík (2010), stal detský domov rozpočtovou organizáciou s právnou subjektivitou. Od 1.1.2004 sa zriaďovateľom detského domova stal Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Trenčíne. Od septembra bol detský domov zariadením na výkon sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately. Od r. 2000 prebiehala transformácia náhradnej starostlivosti, ktorá zasiahla aj do fungovania detského domova, a to tým, že jednak pribudli noví zamestnanci, menila sa štruktúra zamestnancov, jednak sa upravovala náplň práce jednotlivých zamestnancov. Transformácia mala obsahovať komplexnú zmenu celého systému náhradnej starostlivosti. Mikloško (2009) uvádza, že zmeny bolo treba vykonať v štyroch hlavných navzájom prepojených oblastiach. Išlo o tieto oblasti:

1. vytvorenie účinného a komplexného systému prevencie,
2. rozvoj a skvalitnenie terénnej sociálnej práce s deťmi a rodinou,
3. rozvoj všetkých foriem náhradnej rodinnej starostlivosti,
4. transformácia systému inštitucionálnej starostlivosti.

Transformácia náhradnej starostlivosti mala za cieľ zlepšiť podmienky detských domovov tak, aby sa čo najviac priblížili rodinnému prostrediu, spolupracovať s rodinami a snažiť sa o umiestňovanie detí do náhradnej rodinnej starostlivosti. Cieľom transformácie detských domovov bolo, aby sa zabránilo vzniku a prehlbovaniu psychickej deprivácie detí, ktorú autori transformácie videli v kolektívnej forme výchovy. Individuálny prístup k deťom mal zabezpečiť ich lepší psychický stav a prispievať k ich optimálnemu rozvoju. Vystáva otázka, či transformácia naplnila svoje ciele alebo bola len utopickou predstavou o zidealizovanom detskom domove, ktorý naplní všetky potreby detí.

V r. 2012 bol tento detský domov v rámci deinštitucionalizácie zlúčený s detským domovom na Myjave. Jeho kapacita sa navýšila na 40 detí (20 detí v Novom Meste nad Váhom, 20 na Myjave) (www.detskydomovnmnv.szm.com). Toto spojenie bolo z viacerých dôvodov vnímané negatívne (jeden riaditeľ, ktorý má na starosti dva domovy, vzájomné ovplyvňovanie oboch detských domovov a i.).

Poslednou zmenou bolo, že od 1.1.2019 v zmysle platnej legislatívy došlo k zmene názvu *Detský domov Nové Mesto nad Váhom* na *Centrum pre deti a rodiny Myjava, pracovisko Nové Mesto nad Váhom*. Najvýraznejšou zmenou, ktorú vidieť na prvý pohľad, je skutočnosť, že kmeňovým centrom už nie je Nové Mesto nad Váhom, ale Myjava. Zámerom tejto transformácie je podľa Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny to, aby „*deti viac zotrvali v rodinnom prostredí a aj to, aby sa do neho vrátili v prípade ich vyňatia*“ (www.employment.gov.sk). Vytvorením nového druhu zariadenia sa malo umožniť lepšie reagovať na potreby praxe. Úpravou zákona č. 305/2005 Z. z. sa majú vytvoriť podmienky pre rozvoj terénnych a ambulantných foriem práce s deťmi a jeho rodinou a zlepšiť podmienky pre výkon opatrení pre deti pobytovou formou (www.employment.gov.sk). Prvou úlohou centra bolo vypracovanie vlastného programu, následne ďalšími zmenami bolo prijatie nových zamestnancov v rámci projektu a uspokojenie priestorových podmienok centra pre nových zamestnancov a klientov.

Metodológia výskumu

Hlavným cieľom výskumu bolo analyzovať náhradnú ústavnú výchovu a starostlivosť v Centre pre deti a rodiny Myjava, pracovisko Nové Mesto nad Váhom a následne skonštruovať jeho model, s popisom jeho silných a slabých stránok. Hlavný cieľ sme formulovali do nasledovných čiastkových cieľov:

- Analyzovať denný režim výchovných skupín v centre, prácu vychovávateľov v centre, výchovné skupiny v centre, charakteristické prvky výchovy a starostlivosti v centre;
- Identifikovať silné stránky náhradnej výchovy a starostlivosti v centre, slabé stránky náhradnej výchovy a starostlivosti v centre, potreby centra;
- Vytvoriť model súčasnej náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v Centre pre deti a rodiny v Novom Meste nad Váhom.

Hlavná výskumná otázka znela:

Aká je koncepcia náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v centre pre deti a rodiny v Novom Meste nad Váhom?

Aby sme ju zodpovedali, stanovili sme si 8 čiastkových výskumných otázok:

1. Aká je organizačná štruktúra centra pre deti a rodiny?
2. Aký je denný režim výchovnej skupiny?
3. Aké sú špecifiká práce vychovávateľov?
4. Ako fungujú jednotlivé výchovné skupiny v centre?
5. Čím je špecifická skupina detí, ktoré sú umiestnené v centre?
6. Aké sú špecifické prvky výchovy a starostlivosti v centre?
7. Aké sú priestorové podmienky centra?
8. Aké sú silné a slabé stránky systému náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v centre?

Na zodpovedanie výskumných otázok a naplnenie výskumného cieľa sme použili tri metódy. Išlo o trianguláciu nasledovných metód: pološtruktúrovaný rozhovor, neštruktúrované pozorovanie a fokusová skupina. Pološtruktúrovaný rozhovor sme zrealizovali so všetkými vychovávateľmi pracujúcimi v centre. Pozostával z 38 otázok, v ktorých sme zisťovali charakteristiku náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v centre z pohľadu vychovávateľov, keďže ide o osoby, ktoré sa v centre denno-denne pohybujú a majú na jeho chod najväčší vplyv. Neštruktúrované pozorovanie sme realizovali počas troch druhov činností: príprava na vyučovanie, služby, výchovná činnosť u oboch samostatných výchovných skupín (v detskom domove fungujú dve skupiny: horná /na vrchnom poschodí/ a dolná /na prízemí/). Počas pozorovania sme sa zameriavali na komunikáciu medzi vychovávateľmi navzájom, s deťmi a medzi deťmi, taktiež sme si všímali ich správanie, okrem toho sme si všímali prístup k činnostiam, prostredie a i. Fokusovú skupinu sme realizovali s vychovávateľmi, ktorí boli ochotní sa hlbšie podieľať na výskume, príp. mali čas. V rámci fokusovej skupiny sme mali vytvorené tri oblasti: vychovávateľ, deti a centrum pre deti a rodiny, v rámci ktorých sme položili spolu 10 otázok. Výskumnú vzorku tvorilo:

- 12 vychovávateľov pre individuálne interview;
- 8 vychovávateľov pre fokusovú skupinu;

- 7 vychovávateľov pre pozorovanie;
- 15 detí pre pozorovanie.

Pri analýze dát sme vychádzali z metódy zakotvanej teórie (grounded theory). Jadrom zakotvanej teórie je podľa Lukačovej (in Balogová, 2017) tvorba teórie, pričom jej jadrom je kódovanie. Ide o kódovanie v troch krokoch: otvorené, axiálne a selektívne kódovanie. Prostredníctvom otvoreného kódovania výskumník rozoberie získané údaje na menšie časti, ktoré následne zloží novým spôsobom do kategórií. Axiálnym kódovaním identifikuje vzťahy medzi vzniknutými kategóriami. Po ňom nasleduje selektívne kódovanie, ktoré je podľa Lukačovej (in Balogová, 2017) odvolávajúcej sa na Švaříčka a Šed'ovej (et al, 2007) najnáročnejšou kódovacou technikou.

Pri kvalitatívnej analýze nami získaných údajov sme postupovali nasledovne. Najskôr sme uskutočnili doslovný prepis hĺbkových rozhovorov s vychovávateľmi, vďaka čomu sme mohli prísť k analýze. Prvým krokom analýzy bolo otvorené kódovanie, na základe ktorého sme mohli vytvoriť základné kategórie.

Neštruktúrované pozorovanie sme si spisovali do pozorovacích hárkov. Následne sme v poznámkach identifikovali pojmy, ktoré sme spoločne zadelili do kategórií, ktoré sme identifikovali v interview, príp. sme vytvorili nové.

Pri kvalitatívnej analýze fokusovej skupiny sme najskôr uskutočnili doslovný prepis rozhovoru s vychovávateľmi. Ďalším krokom bol otvorené kódovanie, tak ako pri hĺbkovom interview, aby sme mohli identifikovať kategórie. Na základe vytvorených kategórií sme vytvorili tematické celky. Tieto tematické celky vznikli nielen na základe získaných údajov, ale aj na základe nami položených výskumných otázok. Išlo o nasledovné tematické celky: organizačná štruktúra centra; samostatná výchovná skupina; deti v centre pre deti a rodiny; špecifiká práce vychovávateľov v centre pre deti a rodiny; harmonogram dňa; špecifické prvky výchovy a starostlivosti; priestorové podmienky centra pre deti a rodiny a silné a slabé stránky fungovania centra pre deti a rodiny.

Výsledky výskumu

V nasledovnej časti uvádzame výsledky nášho výskumu, pričom postupujeme podľa nami stanovených výskumných otázok.

1. Aká je organizačná štruktúra centra pre deti a rodiny?

Základnú štruktúru CDR v NM/V tvoria:

- vychovávateľa: 6 hlavných vychovávateľov a 6 pomocných vychovávateľov,
- odborný tím: riaditeľ, 1 sociálna pracovníčka, 1 psychologička (+ sociálne pracovníčky, psychologičky a špeciálna pedagogička na Myjave),
- prevádzkový pracovník: údržbár zdržiavajúci sa prevažne na Myjave (pracovala tu aj upratovačka, ale tá odišla).

Bližšie sme spolupracovali vo výskume s vychovávateľmi, nakoľko ide o ľudí, ktorí sú v denno-dennom kontakte s deťmi v CDR a od ich práce sa odvíja celá koncepcia náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti.

Ako sme už uviedli, na pozícii vychovávateľ tu pracuje 12 ľudí. Oni sami tento počet vnímajú ako nadbytočný, prijali by, aby sa počet vychovávateľov na skupinu znížil. Je to z viacerých dôvodov, či už organizačných - problém so smenami, osobnostných - rôzne povahy, a tým ťažšie hľadanie kompromisov, vznik konfliktov alebo vo vzťahu k deťom - nejednotnosť vo výchove, zmätok u detí. V centre pracujú dvaja vychovávatelia – muži (v čase realizácie výskumu, pozn. aut.). Táto skutočnosť je na jednej strane pozitívna (pretože vo viacerých CDR muži - vychovávatelia vôbec nie sú), na strane druhej je tento počet stále vnímaný ako nedostatočný. Či už je to z dôvodu snahy pripodobnenia sa rodine, keďže v rodine je za ideálnych podmienok mama a otec, pričom v centre prevláda počet žien, alebo potreby mužskej ruky v centre, a to nielen z dôvodu drobných opráv a údržby, keďže údržbár trávi prevažnú časť svojho pracovného času v centre na Myjave, ale aj vo vzťahu k deťom, ktoré potrebujú mužský vzor.

So štruktúrou zamestnancov, špeciálne so zameraním na profesijnú skupinu vychovávateľov, úzko súvisí ich fluktuácia, a to nielen v rámci zariadenia medzi skupinami, ale aj medzi zariadeniami. V CDR v NM/V došlo k presunu zamestnancov, ale aj detí, medzi skupinami. Išlo o dva dôvody:

- organizačné - potreba koordinátorky na hornej skupine,
- výchovné - rozdelenie problémovej skupiny detí.

Napriek tomu, že medzi pomocnými vychovávateľmi dochádza k častejšiemu striedaniu, a teda príchodu nových vychovávateľiek, možno vo všeobecnosti povedať, že štruktúra zamestnancov je stála. Nájdu sa tu zamestnanci pracujúci menej ako 1 rok, ale aj takí, ktorí tu pracujú 15 rokov.

S počtom vychovávateľov a ich štruktúrou súvisí aj miera ich spolupráce medzi sebou či s odborným tímom. Spolupráca medzi vychovávateľmi je na dobrej úrovni, navzájom si pomáhajú, vedú rozhovory, informujú sa o udalostiach, ktoré sa počas ich prítomnosti v centre udejú. Nerozlišujú medzi sebou ako medzi hlavnými a pomocnými vychovávateľmi, skôr sa stavajú všetci na jednu úroveň, a to by požadovali aj od vedenia zariadenia. Dôležitá je aj spolupráca vychovávateľov s odborným tímom (ďalej OT), ktorá je na priemernej úrovni. Členky OT totiž majú veľa vlastnej práce a nemajú dostatok času pre intenzívnejšiu spoluprácu s vychovávateľmi, no vždy keď za nimi vychovávatelia prídu, snažia sa tu byť pre nich. Spolupráca prebieha hlavne na úrovni komunikácie a vzájomnej výmene informácií o deťoch a tom, čo sa v CDR deje.

2. Aký je denný režim výchovnej skupiny?

Deti a vychovávatelia majú pevne daný denný režim, ktorý je však v prípade potreby možný prispôbiť. Nemenné je ranné vstávanie, čas večierky a plnenie si úloh - domáce úlohy a služby. Výhodou takéhoto pevného režimu je vytvorenie rutiny, ale aj stanovenie hraníc, čo pomáha deťom v bežnom živote – vedia, čo majú očakávať.

Súčasťou denných aktivít je príprava na vyučovanie, ktorá je charakteristická rôznym prístupom vychovávateľov a protestami detí voči úlohám. Na prípravu na vyučovanie nemajú v centre vydelený zvláštny priestor, realizuje sa v kuchyni (dolná skupina) alebo v jedálni (horná skupina). Deti tak nemajú súkromie pri vypracovávaní domácich úloh, v dolnej

samostatnej výchovnej skupine (ďalej DSVS) je to ešte poznačené narúšaním vonkajšími vplyvmi (intimitu DSVS narúšajú svojimi príchodmi napr. údržbár, sociálna pracovníčka, psychologička a i.). Deti majú po príprave na vyučovanie priestor pre vlastnú aktivitu - hry na dvore, prípadne môžu navštevovať krúžky. Niektorí vychovávatelia realizujú prípravu so všetkými deťmi naraz, čo pôsobí rušivo, avšak je to výhodné z časového hľadiska, na druhej strane iní vychovávatelia uprednostňujú postupnú prípravu. Tá síce trvá dlhšie, ale každé dieťa má dosť času pre seba, a zároveň sa mu dokáže vychovávateľ/ka plne venovať a nie prenášať pozornosť z jedného dieťaťa na druhé.

Vzhľadom na skutočnosť, že výchovná činnosť bola radená medzi najmenej frekventované aktivity, rozhodli sme sa zúčastniť pozorovania v CDR v čase, kedy deti nemali riadený program, hoci medzi výchovnú činnosť radíme všetky činnosti, pretože deti sú vychovávané celý deň a nielen počas riadených aktivít. Počas pozorovania sme si všimli niekoľko faktov:

- deti uprednostňujú fyzické aktivity pred inými,
- u malých detí a dievčat je skôr sklon k tvorivým činnostiam,
- deti majú malý rešpekt pred vychovávateľmi,
- vychovávatelia pristupujú k deťom na základe dichotómie “odmena-trest” (resp. výhoda a jej odobratie) a správanie detí je potom podmienené tým, či dostanú odmenu alebo majú očakávať trest,
- medzi deťmi sa často vyskytujú konflikty,
- deti uprednostňujú voľnejšie aktivity ako tie riadené.

V rámci denného režimu je zaujímavosťou stolovanie a stravovanie. V bežnej rodine sa deti stravujú spoločne s rodičmi - pričom sa podieľajú aj na príprave jedla. V CDR je to inak. Vychovávatelia deťom (aj s pomocou detí) navaria obed alebo večeru, nejedia však s nimi. Do práce si nosia vlastné jedlo a dostávajú stravné lístky. Stravné lístky sú vychovávateľmi vnímané pozitívne, no uvedomujú si negatívnu spôsobu oddeleného stolovania. Deti aj vďaka tomu nedostávajú vzor fungujúcej rodiny, vychovávatelia sa stravujú oddelenie, príp. sedia pri deťoch, ale jedia iné jedlo. Spoločné stolovanie by malo byť súčasťou denného režimu, predstavuje totiž jeden z rodinných rituálov, ktorý si deti neskôr prenášajú (v tomto prípade neprenášajú) do svojich rodín.

3. Aké sú špecifiká práce vychovávateľov?

Pod špecifikami práce rozumieme náplň práce vychovávateľa, činnosti, ktorým sa venuje najviac a ktorým najmenej, čo tvorí hlavné činnosti v práci s deťmi a ktoré administratívne činnosti mu zaberajú najviac času a či sa snažia vychovávatelia o sebazvedelávanie a osobný rast. Prácu vychovávateľa tvoria činnosti, ktoré je možné rozdeliť do troch oblastí:

1. výchova,
2. starostlivosť,
3. administratíva.

V prvej oblasti *výchova* patrí medzi základné činnosti vychovávateľa príprava na osamostatnenie detí, príprava na vyučovanie, ukladanie do postele, rozprávanie s deťmi, hry

na dvore, v prírode, budovanie vzťahu, snaha o budovanie rodiny, upevňovanie hygienických návykov, spolupodieľanie sa na pracovných a záujmových činnostiach detí.

Pod *starostlivosťou* rozumieme obslužné činnosti ako varenie, upratovanie, šoférovanie, doprovod pri vyšetreniach detí, nákupy, domáce práce a dohľad nad deťmi v noci. Pod *administratívou* chápeme pedagogickú administratívu, ktorú musia vypisovať hlavní vychovávatelia a ekonomickú agendu, ktorej sa venujú dve pomocné vychovateľky - hospodárky.

Najviac času venujú vychovávatelia vo svojej práci príprave na vyučovanie a upratovaniu, najmenej času majú na výchovnú činnosť, ale zároveň aj administratívu (administratíve sa totiž venujú aj vo svojom voľnom čase). Prevažnú časť práce s deťmi tvorí spoločné učenie, varenie, pranie, údržba, rôzne výtvarné aktivity, výlety do prírody, ale často sa snažia aj o individuálnu prácu či prípravu na osamostatnenie.

Z administratívnych činností zaberá vychovateľom najviac času denné pozorovanie, ktoré zapisujú do troch rôznych zošitov. Hoci je to hlavne z dôvodu vlastnej ochrany, a je potrebné mať vyhotovené tieto zápisky, je to pre vychovateľov často obťažujúce a na úkor času, ktorý by mohli stráviť s deťmi. Pre hospodárky bola jednoznačnou odpoveďou ekonomická agenda, v rámci ktorej sa zaoberajú evidenciou príjmov a výdavkov, sledovaním spotreby a plánovaním nákupov, čo býva na úkor času, ktorý by mohli stráviť s deťmi.

Hoci je práca vychovateľov náročná a vyžaduje si špecifické vedomosti, zručnosti a návyky, nemajú vychovávatelia motiváciu pre rozširovanie vzdelania a osobný rast. Je to predovšetkým z tých dôvodov, že ponúkané vzdelávania nespĺňajú ich požiadavky. O doplnenie vzdelania sa zaujímajú predovšetkým z ekonomických dôvodov – zvýšenie kvalifikácie im zabezpečí zvýšenie platu. Na druhej strane pozitívne vnímajú stretnutia so supervízorkou, ktoré by prijali aj častejšie, alebo aby trvali dlhšie. Pre zlepšenie vlastnej práce, sebarozvoja by bolo pre nich prijateľné, ak by supervízorka pracovala priamo v centre a mohli sa na ňu kedykoľvek obrátiť.

4. Ako fungujú jednotlivé výchovné skupiny v detskom domove?

V každej samostatnej výchovnej skupine (ďalej SVS) je maximálny možný počet detí 10. V súčasnosti je v DSVS 9 detí a v hornej samostatnej výchovnej skupine (ďalej HSVS) bolo na začiatku nášho výskumu 10 detí a v súčasnosti ich je 8 (v čase realizácie výskumu, pozn. aut.). Tento počet je vychovateľmi vnímaný ako veľký, pretože zabraňuje individuálnemu prístupu. Keďže ide o heterogénnu skupinu detí, a to nielen z hľadiska veku, ale aj pohlavia, pováh, schopností, je práca s ňou náročná. Hoci často sú na skupine dvaja vychovávatelia, nestačí to na to, aby bol na skupine poriadok a deti si plnili svoje povinnosti. Nieto ešte hovoriť o individuálnom prístupe.

V každej SVS majú svoje pravidlá, ktoré sa odvíjajú od potrieb, schopností a možností detí a vychovateľov. Základným pravidlom je dodržiavanie denného režimu, čo zabezpečí plynulý chod skupiny. Okrem toho sem patria základné pravidlá: poprosiť, poďakovať, byť slušný, rešpektovať sa, dodržiavať dochádzku, večierku. Často dochádza k nedodržiavaniu pravidiel, čoho následkom je odobratie výhod, napr. deti nemôžu ísť určitý čas na počítač.

Každá SVS funguje samostatne - má svoj vymedzený obytný priestor. Spoločne skupiny zdieľajú dvor. Spolupráca týchto skupín sa prejavuje v dvoch úrovniach: vychovávatelia a

deti. Na prvej úrovni ide o spoluprácu pri hľadaní spoločných riešení či príprave spoločných podujatí pre deti. Na úrovni detí ide o spoločné trávenie voľného času, predovšetkým na spoločnom dvore. Spájanie skupín detí nie je dobrým riešením, hoci je dobré pre udržanie súrodeneckých vzťahov a kamarátskych, pretože dochádza medzi týmito deťmi k častým konfliktom, ktoré potom musia vychovávatelia riešiť. Stretávanie detí medzi skupinami je povolené vtedy, ak sú medzi skupinami rozdelení súrodenci.

So samostatnosťou skupiny sa spája samostatné hospodárenie. Každá SVS má jednu pomocnú vychovateľku, ktorá má na starosti ekonomickú agendu, a teda rieši nákupy potravín a materiálnych vecí. Okrem toho však každý vychovateľ nakupuje pre dieťa, ktoré má v osobnej starostlivosti, darčeky z financií, ktoré má na to určené. Toto samostatné hospodárenie je vnímané pozitívne a vychovávatelia súhlasia, aby to tak aj bolo naďalej, hoci z pohľadu pracovnej náplne vychovateľov trávia hospodárky veľa času spracovaním tejto agendy na úkor ich času, ktorý by mohli stráviť s deťmi.

5. Čím je špecifická skupina detí, ktoré sú umiestnené v centre?

To, aká je náhradná výchova a starostlivosť v CDR v NM/V závisí vo veľkej miere nielen od vychovateľov, ale aj od detí, ktoré sú v tomto CDR umiestnené. Na to, aké sú deti, vplyvajú dôvody, pre ktoré sú v zariadení umiestnené, ako sa o nich zaujíma ich pôvodná rodina a aký s ňou udržiavajú kontakt. To následne ovplyvňuje ich vzťah s vychovateľmi a ich záujem o spolupodieľanie sa na živote centra. Pod špecifikami skupiny detí, ktoré sú umiestnené v CDR v NM/V rozumieme to, z akých dôvodov sú umiestnené v CDR, aký je ich kontakt s rodičmi, aký majú vzťah s vychovateľmi, ale aj to, akým spôsobom sa spolupodieľajú na chode centra.

V CDR NM/V sú umiestnené deti z nasledovných dôvodov: zanedbaná výchova a starostlivosť, týranie, nezáujem o deti, zlé ekonomické a materiálne podmienky, nezvládnutie situácie zo strany matky, nevyhovujúce podmienky na bývanie, strata bývania. Celkovo môžeme tieto dôvody zastrešiť pod kategóriu *“rodičia sa o svoje deti nemôžu alebo nevedia postarať”*. Tieto dôvody sú vychovateľmi vnímané neadekvátne ako dôvod na vyňatie dieťaťa z rodiny. Z výpovedí respondentov vyplynulo, že by bolo vhodnejšie, ak by sa od začiatku pracovalo s rodinami a predchádzalo sa umiestňovaniu detí do zariadení ústavnej výchovy a starostlivosti.

Deti umiestnené v CDR v NM/V udržiavajú kontakt so svojimi rodičmi. Ide o kontakt či už formou listov, telefonicky alebo osobne. Niektorí rodičia/blízki príbuzní navštevujú deti priamo v CDR, iní si ich berú na víkendové či prázdninové pobyty. Často sa však stáva, že zo začiatku majú rodičia o deti záujem, no postupom času tento záujem klesá, pretože si uvedomia vlastnú slobodu a pohodlie života bez detí. Frekvencia kontaktov je veľmi individuálna. Niektorí rodičia sa zaujímajú o deti každý deň, niektorí každý víkend, iní zas raz či dvakrát do mesiaca, no nájdu sa aj rodičia, ktorí sa o svoje deti nezaujímajú vôbec. Udržiavanie kontaktu rodiny s dieťaťom možno vnímať pozitívne - deti majú vzťahovú osobu, rodičia sa snažia o nápravu prostredia, ale môže to pôsobiť i negatívne - nevhodné vzory, manipulácia s deťmi.

S tým úzko súvisí vzťah detí s vychovateľmi - to, či sú v centre natrvalo, či udržiavajú kontakt s rodičmi, ako na nich rodičia vplyvajú - to všetko ovplyvňuje, ako

pristupujú deti k vychovávateľom - či ich rešpektujú, spolupracujú s nimi, dôverujú im, alebo naopak bojujú s nimi. Z informácií, ktoré sme získali, vyplýva, že hoci sa vychovávatelia snažia pracovať aj individuálne, budovať dobré vzťahy, nie vždy to funguje. Deti v nich často nevidia autoritu, skôr bojujú proti všetkému a všetkým - rodičia pre nich znamenajú všetko (čo je prirodzené) a ostatní dospelí sú vnímaní negatívne. Často práve vychovávateľov vnímajú ako tých, kvôli ktorým sú umiestnení v centre. Nadviazať s nimi vzťah je pre vychovávateľov často nesplniteľná úloha, a to nielen z vyššie spomínaných dôvodov, ale aj kvôli vysokému počtu detí, vychovávateľov a nemožnosti individuálnej práce s nimi. Napriek tomu vychovávatelia uviedli, že v určitých prípadoch sa im deti zvyknú zdôveriť, zväčša však musia vychovávatelia prejsť záujem a spytovať sa. Je to aj z toho dôvodu, že deti majú problém pomenovať to, čo prežívajú, čo cítia. Nadviazať bližší vzťah s deťmi je teda náročné, no nie nesplniteľné. Vyplýva to z viacerých faktorov, jednou z možností je aj to, že deti sa sklamaní vo svojich rodičoch, a preto majú nedôveru v dospelých ľuďoch. Najčastejšie ide o sklamanie z vlastnej matky, a ako priznali aj vychovávatelia, problém potom majú hlavne vychovávateľky. Muži – vychovávatelia si s deťmi (hlavne chlapcami) umiestnenými v CDR dokážu skôr poradiť, vytvoriť si s nimi vzťah, pretože títo chlapci sa sklamaní v matke a nedokážu dôverovať dospelým ženám, preto dokážu skôr dôverovať vychovávateľom – mužom.

So životom detí v centre úzko súvisí ich miera spolupodieľania sa na chode centra. Vychovávatelia sa ich snažia zapájať do bežných domácich prác, ako je upratovanie, varenie, umývanie riadu, pranie, drobné opravy, nakupovanie, vešanie bielizne. Najvýraznejšou mierou sa podieľajú na upratovaní - nakoľko majú rozpis služieb. Sú zapájané všetky deti, približne od 6 rokov. Táto veková hranica je príliš nízka, za najmenšie deti aj tak robia služby vychovávatelia, resp. im pomáhajú. A hoci sa podieľajú deti na upratovaní, po ich činnosti často nie je vidieť, že by niečo upratali (hlavne čo sa týka umývania kachličiek a podobných drobných činností). Viacerí vychovávatelia zároveň vnímali frekvenciu služieb negatívne – je podľa nich nelogické požadovať od detí neustály poriadok. Táto skutočnosť však súvisí s tým, že nie sú doma, ale v zariadení, ktoré je pod stálym dohľadom a je možná kontrola hygieny. Najmenej zo všetkých činností sa deti podieľajú na nákupoch. Tie robia hospodárky, ktoré majú na starosti ekonomickú agendu. Deti tak často nemajú prehľad o cenách a skúsenosti s hospodárením, čo sa často pretaví do ich neskoršej neschopnosti hospodáriť.

6. Aké sú špecifické prvky výchovy a starostlivosti v centre?

Pod špecifickými prvkami rozumieme, či prevažuje výchova alebo starostlivosť, frekvencia jednotlivých činností vychovávateľov, problémy sprevádzajúce činnosť vychovávateľov, kompetencie vychovávateľov na ich riešenie, príležitosť individuálneho prístupu a príprava na osamostatnenie.

Ako sme už uviedli, náplň práce vychovávateľov možno rozdeliť na tri oblasti: výchova, starostlivosť a administratíva. Pre náhradnú výchovu a starostlivosť v CDR v NM/V je charakteristické, že čím ďalej tým viac prevažuje starostlivosť nad výchovou. Nejde o výchovu, ale o sprevádzanie detí. Vychovávatelia samých seba nevnímajú ako vychovávateľov v správnom slova zmysle, skôr sa považujú za sprievodcov a dozorcov. Dôležité je, aby mali deti naplnené základné potreby a ak zostane čas, tak potom je tu priestor

pre výchovu. Najviac času venujú vychovávatelia vo svojej činnosti príprave na vyučovanie a upratovaniu, najmenej času venujú výchovnej činnosti. Okrem týchto činností zaberá veľa času, často súkromného, spracovanie administratívy. Najviac času zaberajú vychovávateľom v práci denné pozorovania.

Vo výchovnej činnosti v CDR prevažujú pracovné a estetické činnosti. V rámci pracovných ide o plnenie si povinností vo vzťahu k poriadku v interiéri ale aj exteriéri domova. Dôležité je, aby si deti uvedomovali hodnotu súkromného majetku i majetku, ktorý patrí CDR a zveľaďovali ho. V rámci estetických činností ide o skrášľovanie priestorov CDR rôznymi výrobkami. Čo najviac chýba v CDR v rámci výchovných činností, je budovanie vzťahu k transcendentnu - náboženská výchova. Deťom sa dostáva iba v škole, vnútri CDR chýba bližší vzťah a budovanie duchovných hodnôt.

Pre výchovu a starostlivosť v CDR je charakteristické, že vychovávatelia nemajú priestor pre individuálnu prácu s deťmi. Prevláda kolektívna činnosť, či už v rámci prípravy na vyučovanie, služieb, varenia alebo výchovnej činnosti. Detí v CDR je veľa a vychovávatelia nemajú dostatok času, aby sa mohli každému dieťaťu venovať individuálne. V týždni na individuálnu prácu nie je vôbec čas, pretože často príprava na vyučovanie zaberá veľa času. Cez víkend si vychovávatelia dokážu nájsť čas a venovať sa individuálne deťom. Všetko to však závisí od toho, ktoré deti zostanú cez víkend v centre, či majú záujem o kontakt s vychovávateľom a od mnohých iných faktorov.

Vo svojej práci sa vychovávatelia stretávajú s rôznymi problémami. Či už ide o problémy vo vzťahu k deťom (smútok, agresia, problémy v škole, neakceptovanie pravidiel, rivalita, emocionálne výbuchy detí, konflikty detí medzi sebou, nerešpektovanie pokynov vychovávateľa, odvrávanie, drzosť, nezáujem, vulgarizmy, arogancia, odmietanie prípravy na vyučovanie, fajčenie, alkohol, drogy, záškoláctvo, apatia a lenivosť), vo vzťahu ku kolegom (nejednotnosť v prístupe k deťom, neplnenie si pracovných povinností, chýbajúca diskusia), vo vzťahu s rodinou detí (staranie sa do výchovy, nevhodný kontakt s deťmi) alebo ide o systémové problémy (veľký počet vychovávateľov, problém so smenami).

Na problémy nadväzuje možnosť ich riešiť. Vychovávatelia zaujali k tejto otázke rôzne stanoviská. Kompetencie na riešenie vyššie uvedených problémov vyplývajú z toho, o akú skupinu problémov ide. Priame problémy - s deťmi či kolegami - sa snažia vychovávatelia riešiť. S čím však nedokážu pohnúť, sú systémové problémy (ako napr. počet vychovávateľov, smennosť a pod.).

Deti v CDR zostávajú buď do dosiahnutia plnoletosti, do ukončenia prípravy na povolanie alebo dovtedy, kým si ich rodičia nevezmú späť do rodiny. V prípade, že ide o dlhodobý pobyt v CDR, je dôležité, aby mali deti potrebné znalosti, zručnosti a schopnosti, aby sa o seba dokázali postarať samé. Opak je však pravdou. Hoci vychovávatelia vykonávajú rôzne aktivity a snažia sa zapájať deti do bežného chodu centra, zhodli sa na tom, že deti nie sú dostatočne pripravované ani po finančnej ani inej stránke. Nedokážu samostatne hospodáriť a postarať sa o seba. Výhodou však je, že hoci po dosiahnutí plnoletosti alebo ukončení prípravy na povolanie odchádzajú z CDR, sťahujú sa často do bytov pre mladých dospelých, ktoré predstavujú akúsi medzistanicu na ceste za osamostatnením. Pokiaľ žijú v byte pre mladých dospelých, majú v prípade núdze kontakt na osobu, ktorá im pomáha. To možno vnímať pozitívne. Negatívne možno vnímať to, že počas pobytu v CDR sa naučili

prijímať všetko, a preto je pre nich osamostatnenie náročné. Nevedia si nakúpiť tak, aby mali dostatok stravy, nevedia hospodáriť, často si po sebe neupratujú, neplnia povinnosti. Nie sú naučení, že keď prídu do práce a niečo sa im nepáči, aj tak musia pracovať, ale často rezignujú, a potom striedajú zamestnania. Ako by sa to však dalo zlepšiť, vychovávatelia neuviedli. Jednou z možností je zapojiť do toho školy, ktoré budú viesť deti a mladých k osamostatneniu prostredníctvom vzdelávania.

7. Aké sú priestorové podmienky detského domova?

Každá SVS má svoj vlastný obytný priestor, ktorý zahŕňa sociálne zariadenia, izby pre deti, obývačku, kuchyňu a v rámci DSVS výlevku, špajzu a sklad, v rámci HSVS jedáleň a umývárňu. Materiálno-technické vybavenie jednotlivých SVS je na dobrej úrovni, HSVS má v niektorých izbách nový nábytok. Pozitívne možno vnímať vybavenie (ako napr. televízor), vybavenie kuchyne, dostatok úložného priestoru. Negatívne vnímame, že na HSVS chýba špajza, v DSVS je zas príliš otvorený priestor - každý, kto príde do CDR, hneď vidí do obývačky, a zároveň nie je oddelená jedáleň od kuchyne. Negatívne možno tiež vnímať spoločné sociálne zariadenie v rámci DSVS. Chlapci a dievčatá majú síce každý svoju toaletu, ale toaleta pre zamestnancov je nielen pre vychovávateľov, ale aj odborný tím a údržbára, taktiež aj kuchyňa je im otvorená. Prítomnosť týchto zamestnancov potom narúša činnosť DSVS i myšlienku rodiny.

V rámci celej DSVS možno negatívne vnímať chýbajúci úložný priestor pre deti v ich izbách, v každej izbe je iba jeden stôl, deti sa teda do školy pripravujú v kuchyni. Chýba priestor pre prípravu na vyučovanie, príp. na hranie. HSVS má na rozdiel od DSVS samostatnú obývačku a jedáleň oddelenú od kuchyne, teda príprava na vyučovanie je relatívne v zvlášť prostredí, ale i tak chýba priestor, ktorý by bol vyhradený iba na túto činnosť.

Čo sa týka exteriéru, vidíme niekoľko výhod a nevýhod. Hlavnou výhodou je veľkosť dvora, deti majú k dispozícii ihrisko, altánok či hojdačky. Negatívne možno vnímať to, že ihrisko by si vyžadovalo úpravu, na dvore je budova, v ktorej sídli odborný tím, nie v práve najlepšom stave. Výrazne negatívne vnímame polohu zariadenia, ktoré je v úzkom susedstve s domom a bytovkou - z bytovky vidia susedia do dvora a zároveň ich deti rušia svojím krikom. Taktiež možno negatívne vnímať polohu z hľadiska umiestnenia domova pri hlavnej ceste, čo zdôraznili aj vychovávatelia, ktorí neraz zažili situáciu, kedy dieťa vybehlo z domova a rovno na cestu.

8. Aké sú silné a slabé stránky systému náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti?

Odpoveď na poslednú otázku ponúka zhrnutie celkovej koncepcie náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v CDR v NM/V. Informácie, ktoré sme získali, sú nielen z priamych otázok, ale z celkových výpovedí respondentov a nášho pozorovania. Silné a slabé stránky náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v CDR sme rozpracovali do štyroch oblastí, v zmysle oblastí, do ktorých sa mala premietnuť transformácia z r. 2000: výchovné podmienky, priestorové podmienky, personálne podmienky a hospodársko-ekonomické podmienky.

Súčasťou zodpovedania tejto otázky bolo aj identifikovanie potrieb centra pre deti a rodiny.

V oblasti výchovy sme identifikovali ako silné stránky to, že vychovávatelia sa svojou činnosťou snažia pomôcť deťom v ich rozvoji. V CDR v NM/V majú deti často šancu na lepší život, ako keby zostali žiť vo svojom biologickom prostredí. Vzhľadom na to, z akých rodín a z akých dôvodov sú deti umiestnené do centra, je jeho silnou stránkou aj to, že deti v ňom majú dostatok podnetov a príležitostí pre vzdelávanie a rozvoj svojich zručností. Pre deti vyrastajúce v inštitucionálnom zariadení je dôležité, aby mali pravidelný denný režim a dodržiavanie rituálov, o čo sa aj v CDR v NM/V snažia. Taktiež sa vychovávatelia snažia o vytvorenie väzby s deťmi. Silnou stránkou je aj snaha vychovávateľov o zmysluplné trávenie voľného času detí. V súvislosti s prácou s rodinou možno pozitívne vnímať udržiavanie súrodeneckých väzieb (i v prípade oddelenia súrodencov na rôzne skupiny sa dohliada na ich pravidelný kontakt), udržiavanie kontaktu s rodičmi a v konečnom dôsledku aj veľkú návratnosť detí do rodiny.

V rámci priestorových podmienok možno pozitívne vnímať snahu o pripodobnenie sa rodine. Prostredie jednotlivých skupín naozaj pripomína samostatnú bytovú jednotku. Celkovo materiálne podmienky CDR v NM/V možno vnímať pozitívne.

Silnými stránkami personálnych podmienok je rozrastanie odborného tímu (v rámci aktuálnej novelizácie) a dobrá spolupráca medzi kolegami a ich vzájomné dopĺňanie. V rámci hospodársko-ekonomických podmienok vychovávatelia pozitívne vnímali samostatné hospodárenie jednotlivých samostatných výchovných skupín, lepšie sociálne podmienky (v zmysle toho, že deti majú v zariadení lepšie sociálne podmienky ako vo svojom biologickom prostredí), ale tiež aj byty pre mladých dospelých.

Okrem silných stránok sme identifikovali aj tie slabé. V oblasti výchovy ich je viacero. V súvislosti s biologickou rodinou dieťaťa je negatívne vnímaná skutočnosť, že systém zabúda na rodičov (hoci už počas transformácie a deinštitucionalizácie sa vyjadrila požiadavka spolupráce s rodinou a nevynímanie dieťaťa z biologického prostredia) a deti sú do CDR umiestňované hlavne zo sociálnych dôvodov. Ďalším negatívnym faktorom je, že je slabá frekvencia kontaktov rodiny s dieťaťom (rodina si často po umiestnení dieťaťa do zariadenia uvedomí, že bez neho sa rodičom žije ľahšie a nemajú starosti), ale tiež aj negatívny vplyv rodiny na deti (manipulácia, zavádzanie, klamstvo, sociálno-patologické javy a i.). Hoci vychovávatelia vnímali ako silnú stránku náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti v CDR v NM/V skutočnosť, že sa snažia vytvoriť si s deťmi vzťahovú väzbu, zároveň to možno vnímať aj ako slabú stránku v tom zmysle, že je problém vytvorenia si vzťahovej väzby, keďže deti majú silnú vzťahovú väzbu k svojim rodičom, od ktorých sú odlúčení (čo je logické). Pre výchovu a starostlivosť v CDR v NM/V je charakteristické, že je veľký počet detí na skupine, čo neumožňuje individuálny prístup. Možnosti vychovávateľov pre výchovné zásahy ovplyvňuje systém nárokovosti (deti nemusia urobiť nič preto, aby napr. dostali vreckové, ak niečo zničia, nemusia sa podieľať na oprave, dostanú nové a pod.), chýba zodpovednosť u detí, chýbajú hranice (tie je u starších detí prichádzajúcich do CDR často až nemožné nastaviť). Z tohto potom vyplýva aj slabá pripravenosť detí na dospelosť a osamostatnenie. Okrem toho na výchovné podmienky v CDR v NM/V vplýva aj fakt, že sa často bazíruje na čistote zariadenia na úkor iných činností, mnohí vychovávatelia vnímajú súčasné fungovanie CDR ako návrat k inštitucionalizmu. Negatívne možno vnímať aj uzavretosť zariadenia (napr. deti si nemôžu do zariadenia vodiť kamarátov, napriek tomu, že

na vychádzky samostatne môžu chodiť až od 14-tich rokov, a teda nemajú možnosť rozvíjať sociálne vzťahy a kontakty).

Hoci materiálne podmienky (interiér CDR) možno vo všeobecnosti vnímať pozitívne, aj v súvislosti s priestorovými podmienkami je niekoľko slabých stránok, ktoré ovplyvňujú celkové fungovanie centra. Prvým negatívnym je nevhodná poloha CDR, ktoré je umiestnené v blízkosti centra mesta Nové Mesto nad Váhom. Z jednej strany je technická budova, z druhej dom, z tretej bytovka, zo štvrtej strany cesta. Taktiež možno negatívne vnímať priestorové podmienky DSVS, pretože často dochádza k narúšaniu intimity tejto skupiny, prerušovanie jednotlivých činností. Vo vzťahu k celému CDR možno ako slabú stránku vnímať chýbajúci priestor pre učenie a tvorenie detí.

V rámci personálnych podmienok možno ako slabú stránku vnímať veľký počet vychovávateľov a s ním súvisiace ich časté striedanie. Z tohto počtu vychovávateľov totiž potom vyplýva nejednotný prístup k výchove, nezhody vo výchove. Taktiež vychovatelia negatívne vnímali nejednotné postavenie vychovávateľov a ich rozdelenie na hlavných a pomocných vychovávateľov. Ďalej ako slabú stránku možno vidieť málo vychovávateľov-mužov v CDR, stále prevažuje ženský princíp. Negatívne bol vnímaný aj rozpis smien – napriek tomu, že vychovávateľov je dosť, nedokážu naplniť časový fond, často im smeny nevyhovujú, sú vyčerpaní. Vo vzťahu k personálnym (ale zároveň aj k výchovným) podmienkam možno negatívne vnímať samostatné stravovanie vychovávateľov.

V rámci hospodársko-ekonomických podmienok možno ako slabé stránky vnímať samostatné hospodárenie. Hospodárky, ktoré majú na jednotlivých skupinách na starosti nákupy, totiž potom robia tieto ekonomické činnosti na úkor času stráveného s deťmi. Je to pre nich záťaž a zbytočná byrokracia.

Z vyššie uvedeného sme následne identifikovali základné potreby Centra pre deti a rodiny, ktoré sme rozdelili na štyri kategórie:

- a) Výchovné podmienky - potreba filozofie CDR, zníženie počtu vychovávateľov, dôraz na výchovu, zvýšenie vekovej hranice detí, ktoré sa venujú službám, otvorenie CDR pre kamarátov detí, zapájanie detí do života majoritnej spoločnosti, zlepšenie práce s rodinou dieťaťa;
- b) Priestorové podmienky - uzavretie DSVS pred rušením vonkajšími vplyvmi, úprava interiéru, rozdelenie na rodinné domčeky, úprava ihriska, vytvorenie dielne pre chlapcov;
- c) Personálne podmienky - zmena organizačnej štruktúry, zrovnoprávnenie pozícií, realizácia výcvikov a sebareflexií, denná prítomnosť supervízora, rozšírenie siete profesionálnych rodičov, zlepšenie terapeutickú starostlivosti o deti;
- d) Hospodársko-ekonomické podmienky - zmena hospodárenia, zapájanie detí do nakupovania.

Náhradná ústavná výchova a starostlivosť v Centre pre deti a rodiny v Novom Meste nad Váhom v kontexte zhodnotenia procesu transformácie a deinštitucionalizácie

Súčasný spôsob fungovania Centra pre deti a rodiny v Novom Meste nad Váhom je vo veľkej miere ovplyvnený tým, ako sa v ňom prejavila transformácia a deinštitucionalizácia.

Vzhľadom na skutočnosť, že od začiatku realizácie transformácie prešlo 19 rokov (ak za jej začiatok považujeme rok 2000) a deinštitucionalizácie už 8 rokov, vynárajú sa v súčasnosti čoraz viac hodnotenia výsledkov tohto procesu. Osobnosťami, ktoré sa vyjadrujú k jej úspešnosti či neúspešnosti je viacero, naše výsledky konfrontujeme predovšetkým autormi zaoberajúcimi sa transformáciou, deinštitucionalizáciou a ich vplyvov na fungovanie detských domovov, napr. s J. Mikloškom, A. Škovierom, B. Ladickým, autormi spolupodieľajúcimi sa na publikácii *Návrat pedagogiky do detských domovov* (Kozoň, et al, 2017) či *Transformácia náhradnej starostlivosti o deti na Slovensku po r. 1989* (Marošiová ed., 2012).

Pri vytvorení základných oblastí zhodnotenia transformácie a deinštitucionalizácie v CDR v NM/V sa opierame o A. Škoviera, ktorý v článku *Transformácia náhradnej starostlivosti na Slovensku - proklamácie a realita* (2015) definoval niekoľko očakávaní viažucich sa k transformácii. Vyberáme tie, ktorými sme sa zaoberali aj v našej dizertačnej práci. Následne uvádzame naše zistenia vo vzťahu k všeobecným zisteniam a poznatkom autorov z tejto oblasti.

Medzi základné očakávania od transformácie patrili tieto:

- samostatná skupina bude ako rodina,
- väčšia stabilita personálu a detí,
- ekonomická decentralizácia,
- väčší priestor pre individuálnu prácu s deťmi,
- pripravenosť na samostatný život.

Doplňame ich o nami identifikované očakávania:

- lepšia práca s rodinou,
- presun výchovných skupín do samostatných domov.

“Samostatná skupina bude ako rodina”

Škoviera (2015) vo svojom článku uvádza, že práve vízia tzv. “*rodinného typu detského domova*” bola najčastejšie spájaná s transformáciou. Táto proklamácia sama o sebe znie pozitívne, až idealisticky. Preto je na mieste otázka, aká je v skutočnosti realita? Podľa vyššie spomínaného autora došlo v konečnom dôsledku iba k pripodobneniu priestorových podmienok rodinným podmienkam. S týmto vyjadrením sa stotožňujeme. Priestory CDR v NM/V naozaj pripomínajú rodinný byt, dokonca s lepším vybavením, aké nájdeme v mnohých rodinách na Slovensku. Na druhej strane, ako sme už niekoľkokrát v práci uviedli, priestorové podmienky DSVS nie sú vyhovujúce. Ak by mali SVS fungovať ako rodina, tak by nemohli do ich priestoru vstupovať cudzí ľudia - údržbár, sociálna pracovníčka, psychologička, či akýkoľvek návštevníci. Rodina má fungovať ako uzavretá bunka, veď do rodiny bežne nepríde kolegyňa mamy si uvariť kávu, príp. na toaletu. Možno teda povedať, že pripodobneniu vo všeobecnosti došlo, ale nedomyslene – hlavne po stránke materiálnej. Kvalita bývania je i podľa Škoviera (2015, s. 72) dôležitá, avšak ako autor uvádza “*ani bývanie v zlatej klietke nie je vo vzťahu k rodinnosti zariadenia určujúce*”. Rodina nie je náhodné spojenie dospelých a detí v spoločnom priestore (Škoviera, 2015). S tým sa zhoduje aj Mikloško (in Marošiová, 2012), avšak podľa neho hoci detský domov nie je rodina, transformovaný detský domov ju najviac pripomína a proces transformácie tak mal zmysel.

Podľa Džodlovej a Swatona (2003) sú však samostatné skupiny “jednotlivými rodinami”, ktoré majú byť zárukou reálnejšej stimulácie rodinnej atmosféry i obrazu chodu rodiny so všetkými jej znakmi. Podľa autorov je v nich zabezpečený individuálny a diferencovaný prístup k deťom a hlavným cieľom je príprava detí do života.

Na mieste je ale položiť si otázku, ako uvádza aj Škoviera (2015): Ako môže spravidla 5 až 6 žien, striedavo chodiacich do práce, vytvoriť model rodiny? To sa zdá nereálne aj v CDR v NM/V. Hoci v tomto CDR pracuje v každej skupine jeden muž, je tu výrazný nepomer pohlaví - 5 žien a 1 muž na skupinu. Ani zďaleka to nepripomína rodinné prostredie, ako uvádzali aj naši respondenti. Deti prichádzajú do CDR s často deformovanou predstavou rodiny, a to, čo sa im v CDR ponúka, je podľa Škovieru (2015) vzdialené od funkčnej rodiny. Ďalšou myšlienkou “ako rodina” bolo, že deti sa mali naučiť, ako reálne funguje rodina bez servisu kuchárov a upratovačiek, vďaka čomu sa mali lepšie pripraviť na život. Mikloško (2009) práve ako výrazne negatívny aspekt organizácie detských domovov zdôrazňoval skutočnosť, že deti stáli v rade za okienkom. Z toho podľa neho vyplývala aj nepripravenosť detí na ďalší život. Na základe nami získaných informácií, však zapájanie detí do bežného chodu domácnosti nezabezpečí ich úplnú pripravenosť na osamostatnenie. V CDR v NM/V sa deti podieľajú hlavne na upratovaní, pomáhajú však aj pri varení či praní. Hlavným problémom nie je to, že sa nepodieľajú na obslužných prácach, ale to, že sa nepodieľajú na hospodárení skupiny, a následne potom nevedia ani sami hospodáriť. Okrem toho, myšlienku rodiny popiera aj rutinná činnosť, akou je stravovanie. V CDR v NM/V sa vychovávatelia stravujú tak, že si nosia vlastnú stravu, nejedia spoločne s deťmi. Hoci deťom varia, prizývajú deti k pomoci na varení, nejedia toto jedlo s nimi. To má niekoľko negatívnych aspektov: deti sa chodia pozerieť, čo jedia vychovávatelia a komentujú to; jedlo vychovávateľov vždy považujú za niečo lepšie; vychovávatelia nemajú nad deťmi kontrolu počas jedenia, pretože viacerí sa zhodli, že nechcú deťom pozerieť do úst, a tak keď jedia, sedia bokom.

Výrazným problémom, ktorí vnímali aj naši respondenti, je založenie starostlivosti v CDR na nárokovosti. V detskom domove (dnes už CDR) majú aj podľa Škovieru (2015) deti nárok, tzn. že deti majú nárok na mnohé veci bez toho, aby sa o ne nejakým spôsobom pričinili. S týmto súvisí aj poňatie dieťaťa ako klienta centra. Z výchovy v bývalých detských domovoch sa vytrácajú prvky rodinnej výchovy a preferuje sa skupinová kolektívna výchova, kde sa striedajú v určitých intervaloch prevažne ženy (cca 86%) a mužský vzor tak často vo výchove chýba. Tu môžeme oponovať, pretože v CDR v NM/V pracujú dvaja muži na pozícii vychovávateľa (v čase konania výskumu, pozn. aut.). A hoci je to počet nízky, oproti zvyšným detským domovom je to úspech, pretože na každej SVS je jeden muž, ktorý môže byť pre deti vzorom.

Okrem toho sa vynechala výchova k pracovným návykom – podľa Ladického (in Kozoň, 2017) dieťa nesmie pracovať, pretože by sa porušovali jeho práva. Nie je to celkom tak. Dieťa má určité práva a povinnosti. Čo sa zo zákona nesmie, je siahnuť na vreckové. Ak dieťa niečo poškodí, nesmie mu byť suma na opravu strhnutá z vreckového, ale jeho podieľanie sa na oprave zakázané nie je. Je to skôr otázka pohodlnosti. Ak napr. deti poškodia majetok v CDR, príde ho opraviť údržbár. Ten sa však prevažnú časť svojho pracovného času zdržiava na Myjave. Keď príde do CDR v NM/V, tak nečaká na deti, ktoré sú väčšinou v tom

čas v škole, ale opraví tú vec sám – je to vec pohodlnosti a rýchlosti vykonania práce. Deti v CDR bývajú zapájané do domácich prác, no nie je to výraznou mierou. Najvýraznejšie, ako sme už uviedli, sa podieľajú na upratovaní zariadenia. Táto stránka je však podľa našich respondentov problémová, pretože sa bazíruje na čistote na úkor iných činností, a mladí dospelí po opustení zariadenia sú často tak znechutení, že si potom vo vlastnom neupratujú.

Problémom *“samostatná skupina bude ako rodina”* nie sú teda materiálne podmienky, ale ľudské. Ako dodáva Guráň (in Marošiová, 2012), v procese transformácie boli peniaze na rekonštrukciu domov. Došlo k nej prevažne ale iba po stránke materiálnej. Autor sa tak zamýšľal nad skutočnosťou, či by nebolo vhodnejšie, ak by sa začalo priamo s budovaním bytov a domov a tiež aj to, či by nebolo vhodnejšie podporiť formy náhradnej rodinnej starostlivosti, ako napr. pestúnsku starostlivosť. Podľa neho sa totiž v procese transformácie dostala do popredia profesionálna rodina, ktorá však nie je ideálna, nakoľko ide stále o zamestnancov detského domova a dochádza tak k uchovávaniu štruktúry detských domovov. Podľa autora zostala na okraji náhradná rodinná starostlivosť a veľa energie išlo do vytvorenia zariadení rodinného typu pre čo najviac detí z veľkých internátnych detských domovov, čo malo byť okrajovou záležitosťou a nie centrálnou. S tým nemožno nesúhlasiť. CDR v NM/V je po materiálnej stránke veľmi dobre vybavené, problémy nastávajú v inej oblasti.

Prebudovanie detských domovov vníma kontraproduktívne aj odborná garantka združenia Návrat, Milada Bohovicová (in Marošiová, 2012). Autorka uvádza, že hoci bola väčšina detských domovov nevyhovujúca (kvôli svojmu internátnemu charakteru), v transformácii nemalo ísť o zmenu materiálu, ale o zmenu prístupu - aby sa dávala prednosť rodinnej forme výchovy a pod. Podľa autorky sa však do prebudovania detských domovov *“nalialo”* veľa peňazí a hoci sa vybudovali lepšie podmienky, pekné zariadenia, tak sa aj *“zabetónovali”* detské domovy. Faktom je, že hoci dnes v CDR už nie je 80 detí (ako bolo v minulosti v internátnom type detského domova), povaha a štruktúra detského domova stále v mnohých prípadoch zostáva rovnaká, ako bola pred transformáciou. V prípade CDR v NM/V to možno vnímať dokonca kontraproduktívne. Pred transformáciou pracovalo v CDR menej zamestnancov, a preto bolo podľa nich možné ako-tak vybudovať rodinné prostredie, budovať si vzťahy s deťmi, čo v súčasnosti pri veľkom počte vychovávateľov, ale aj detí na skupine, nie je možné. Zároveň je paradoxom skutočnosť, že v procese deinštitucionalizácie došlo k spojeniu dvoch detských domovov – v Novom Meste nad Váhom a na Myjave, riaditeľstvo bolo v NM/V. V súčasnosti je riaditeľstvo presunuté na Myjave.

Väčšia stabilita personálu a detí

Podstatou tohto očakávania bolo, aby *„deti mali svojich ľudí“* (Škoviera, 2015, s. 72). Ďalším cieľom transformácie bolo, aby sa deti nepremiestňovali z jednej skupiny do druhej, ani z jedného zariadenia do druhého a predpokladala sa aj celkovo nižšia fluktuácia pracovníkov (Škoviera, 2015). Negatívne totiž bolo vnímané aj to, že v minulosti boli v detských domovoch dve tretiny technických pracovníkov (údržbári, kuriči, kuchárky, práčky a pod.) a tretina boli pedagogickí zamestnanci. Podľa Mikloška (in Marošiová, 2012) sa mal minimalizovať počet technických pracovníkov. Podľa Škovieru (2015) však touto minimalizáciou prevádzkových pracovníkov došlo k depedagogizácii vychovávateľov,

ktorých náplň práce je veľmi rozsiahla a času na výchovu veľmi málo. Z výpovedí respondentov vyplynulo, že majú na výchovu málo času. Hoci vnímajú výchovu ako komplexné pôsobenie vo všetkých svojich činnostiach, na premyslenú a konkrétnu výchovnú činnosť nemajú dostatok priestoru, pretože prevažnú časť ich činností v centre tvoria obslužné činnosti a príprava na vyučovanie – je to z dôvodu veľkého počtu detí a nedostatku priestoru pre individuálne pôsobenie.

Hoci autori transformácie predpokladali menší presun pracovníkov v rámci zariadení, fluktuácia pracovníkov, a to najmä v mestách s väčším počtom pracovných príležitostí, je v súčasnosti oveľa väčšia ako bola pred transformáciou. Je to spôsobené tým, že v dnešnej dobe majú ľudia na výber z množstva príležitostí. Dochádza tak často k tomu, že ak sú nespokojní v zamestnaní, jednoducho z neho odídu a nájdu si iné. V minulosti ľudia často tam, kde začínali robiť, aj končili, prežili tam 40 rokov. Tomčíková a Živčák (2015) uvádzajú, že existuje viacero príčin fluktuácie. Môže ísť o osobné príčiny (lepšia perspektíva, pomalá kariéra), technické, organizačné (nespokojnosť s manažermi, pracovnými podmienkami, zlé medziľudské vzťahy) či rodinné (istota zamestnania, migrácia, nasledovanie partnera) a v neposlednom rade finančné (nedostatočný plat). Vyššie uvedené príčiny môžeme považovať za príčiny aj v prípade fluktuácie vychovávateľov či odborného tímu. V ich prípade môže ísť aj o ďalšie príčiny, ako napr. nedocenenie, syndróm vyhorenia, nevhodné prostredie a i. V prípade CDR ide hlavne o fluktuáciu pomocných vychovávateľov. Tú spôsobuje hlavne nedostatočné finančné ohodnotenie, ale aj vzdelanie uchádzačov, nakoľko táto pozícia nevyžaduje pedagogické vzdelanie, ale v konečnom dôsledku je potrebné pre výkon tejto práce. Ak vezmeme fluktuáciu v rámci zariadenia, je možné, aby k nej došlo, a to hlavne z organizačných dôvodov, ako sa stalo aj v nami skúmanom CDR.

Okrem tejto fluktuácie, v rámci centra prechádzajú zo skupiny do skupiny deti aj vychovávatelia (hlavne z organizačných dôvodov), často dochádza k spájaniu skupín, napr. z organizačných či ekonomických dôvodov (napríklad počas prázdnin, keď je v CDR menší počet detí). Príchody a odchody detí sú v súčasnosti častejšie ako v minulosti. Keď sa riešia kritériá zaradenia dieťaťa do skupiny, rieši sa to podľa Škovieru (2015) predovšetkým pragmaticky. Často teda nejde ani o najlepší záujem dieťaťa, na ktorý sa samozrejme má prihliadať, ale o praktickosť pre zariadenie. Tak sa stalo aj v nami skúmanom centre. Došlo k presunu detí z dôvodu rozdelenia problémovej skupiny detí, a to i za cenu rozdelenia súrodencov, ktorí majú právo navzájom sa medzi skupinami navštevovať.

V súčasnosti je systém organizácie a činnosti nastavený tak, že na jednej výchovnej skupine pracujú šiesti vychovávatelia – traja pomocní a traja hlavní vychovávatelia. Tí sa striedajú na smenách, príp. si navzájom pomáhajú počas ťažších dní. Škoviera (2015) logickejšie vníma, ak by v rámci skupiny pracovala dvojica vychovávateľov a jedného pomocného vychovávateľa ako šesťčlenná pracovná skupina. Je to z dôvodu, že spomínaná dvojica a pomocný vychovávateľ dávajú predpoklad vyššej personálnej stability. Toto sa nám potvrdilo aj v našom výskume. Vychovávatelia nie sú spokojní s tým, koľko ich je a na akých pozíciách sú. Šesť vychovávateľov na jednu výchovnú skupinu je veľa. Môže to spôsobovať veľa problémov, ale hlavne ide o konflikty, ktoré vznikajú z rôznorodosti pováh vychovávateľov a z toho vznikajúci aj nejednotný prístup vo výchove. Napriek alebo možno skôr kvôli tomu, že vychovávateľov je v CDR dosť, nedokážu si naplniť pracovné úväzky

(hlavní vychovávateľa). S veľkým počtom vychovávateľov potom súvisí aj neschopnosť nadviazania bližšieho vzťahu s deťmi.

Ekonomická decentralizácia

V rámci tejto oblasti malo ísť o vytvorenie ekonomickej samostatnosti výchovných skupín, ktoré mali nakladať s financiami (Mikloško, 2009). Transformované detské domovy mali poskytovať priestor pre deti – samostatne si varia, nakupujú, poznajú hodnotu reálnych vecí, čo je podľa Mikloška (in Marošiová, 2012) zásadné, nakoľko podľa odhadov až 80% detí z internátnych domovov malo v minulosti veľký problém zaradiť sa do života (Mikloško in Marošiová, 2012). Takýmto spôsobom to funguje aj v CDR. Každá SVS hospodári samostatne, čo bolo vychovávateľmi ocenené, na druhej strane spravovanie ekonomickej agendy oberá hospodárky o čas, ktorý mohli stráviť s deťmi. Hoci SVS hospodária samostatne, deti sa na nákupoch nepodieľajú, pretože by podľa vychovávateľov mohlo dôjsť k administratívne chaosu. Je potrebné lepšie nastavenie v tejto oblasti, aby mohli deti a mladí dospelí nadobúdať finančné zručnosti.

Idea zainteresovanosti, väčšej finančnej gramotnosti a zodpovednosti však podľa Škovieru (2015) nebola naplnená. Neposilňuje ju ani vreckové, ktoré je v súčasnosti v plnej sume nárokové, a tým pádom nie je spojené so žiadnym úsilím dieťaťa. Nárokovosť vreckového, chýbajúca zodpovednosť - to sú faktory, ktoré boli vnímané negatívne aj v našom výskume. Skutočnosť, že deti nenesú zodpovednosť za to, čo v CDR urobia alebo neurobia, ovplyvňuje ich neschopnosť niesť následky za svoje skutky aj neskôr. Ak niečo v CDR zničia, nemôže im to byť strhnuté z vreckového a nepodieľajú sa nijakým spôsobom na oprave zničeného. Ak niečo zničia, dostanú nové, a sú si toho vedomé. Táto skúsenosť nárokovosti sa potom s nimi ťahne často až po zvyšok ich dospelého života. Je totiž veľmi jednoduché si zvyknúť na to, že človek dostane niečo bez toho, aby pre to niečo urobil.

Ak hovoríme o decentralizácii, určite ju nemožno spájať s transformáciou a deinštitucionalizáciou. Nie vďaka transformácii, ale počas nej, sa zvýšila centralizácia. A to podľa Škovieru (2015) na dvoch úrovniach. Najskôr na úrovni zriaďovateľskej právomoci štátnych domovov – prechod z krajských úradov na Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, a na druhej strane i formou škodlivého zlučovania viacerých domovov pod jedno riaditeľstvo. Paradoxne sa tým v procese transformácie vytvárali ešte väčšie kolosy, ktoré boli v rámci rétoriky transformácie kritizované (Škoviera, 2015). Príkladom je aj CDR v Novom Meste nad Váhom, ktorý sa v procese deinštitucionalizácie spojil s detským domovom na Myjave. Na začiatku šlo iba o spojenie pod jedno riaditeľstvo. V rámci súčasnej transformácie detských domovov na centrá však došlo aj k ekonomickej centralizácii. Z detského domova v Novom Meste nad Váhom sa stalo Centrum pre deti a rodiny Myjava s pracoviskom v Novom Meste nad Váhom.

Väčší priestor pre individuálnu prácu s deťmi

Ako sme už uviedli, v období po r. 1989 sa vyprofilovali dve skupiny odborníkov. Jedni chceli za každú cenu zmeniť systém náhradnej výchovy, ktorý bol podľa nich vnímaný ako negatívny, a druhí, ktorí sa snažili vyťažiť z tohto systému čo najviac. Prvá skupina zdôrazňovala potrebu transformácie z dôvodu, že v socialistickom režime prevládala

v detských domovoch kolektívna forma výchovy, ktorú vnímali ako negatívnu. Preto jedným z prezentovaných zámerov transformácie bolo, že vychovávatelia budú mať viac času na individuálnu prácu s deťmi, čo nahradí kolektívnu výchovu, ktorú vnímali ako komunistický prežitok. To sa malo dosiahnuť znížením počtu detí v detských domovoch, čo pozitívne vníma aj Jakubis (2011), podľa ktorého je toto zníženie počtu pozitívne a vďaka nemu budú lepšie podmienky pre deti v samostatných skupinách.

Podľa autorov transformácie mal vychovávateľ všetko robiť s deťmi, tie si mali navzájom pomáhať, a tak malo zostať vychovávateľovi viac času na jednotlivé dieťa (Škoviera, 2015). Priestor SVS podľa Džodlovej a Swatona (2003) umožňuje individuálnejší prístup vychovávateľa k dieťaťu, a tým vzniká aj väčšia platforma jeho spolupráce s biologickou rodinou dieťaťa, ak existujú vhodné podmienky. Možno to považovať za utopistický pohľad, pretože ani v CDR v NM/V, ktoré bolo detským domovom rodinného typu od r. 1973, nie je príležitosť pre individuálnejší prístup, a to kvôli počtu a štruktúre detí na skupine, a tiež aj spolupráca s rodinou doteraz nebola na takej úrovni, ako by mala byť.

Podľa Škovieru (2015) to totiž s pomocou detí nie je jednoduché vo funkčných rodinách, nieto v detských domovoch. Na schopnosti spolupodieľať sa na chode rodiny/domova vplyva viacero faktorov, medzi ktoré patrí aj vek – čím sú deti mladšie, tým menej dokážu pomáhať, čím sú staršie, tým majú viac záujmov mimo detského domova. Z výskumu Škovieru a Bohunickej (2013, in Škoviera, 2015) však vyplýva, že takmer všetok pracovný čas vychovávateľa zaberajú servisné činnosti (ako nákup, varenie a pod.) a administratíva (vykazovanie a nahadzovanie do počítača) a na tvorivé a rozvíjajúce činnosti potom nezostáva ani dostatok času ani síl. Túto skutočnosť aj v CDR potvrdzuje i fakt, že počet detí v skupinách dosahuje maximum, ktoré je možné zo zákona (hoci momentálne je počet v DSVS 9 a HSVS 8 - v čase konania nášho výskumu sa vrátili do svojej rodiny 2 deti, preto je ich tam teraz 8). Vychovávateľ je na takýto veľký počet detí často sám. Deti si po príchode zo školy robia úlohy, pričom v centre bývajú umiestnené práve deti školopovinné, ktorým je potreba s domácimi úlohami pomáhať. Táto potreba vyplýva zo skutočnosti, že deti žijúce v detských domovoch mávajú problémy s učením. Často sa preto stáva, že vychovávatelia namiesto inej výchovnej činnosti realizujú s deťmi celé poobedie prípravu na vyučovanie a výchovnej činnosti sa môžu venovať maximálne cez víkend. Dokonca ani vtedy, ak sú na skupine dvaja vychovávatelia, nemajú priestor pre výchovnú činnosť. Nehovoriac o administratíve, ktorej sa musia venovať. Najviac času im zaberá vypisovanie denných záznamov.

Čo sa týka individuálnej práce, na tú už čas nie je vôbec. Vychovávatelia sa zhodli, že priestor pre nejakú individuálnu prácu majú maximálne cez víkend. Aj to sa im nepodarí so všetkými deťmi pracovať zvlášť, pretože niektoré deti odchádzajú pravidelne na víkend k svojim rodičom. Faktom je, že napriek tomu, že sa hovorilo o rodinných typoch detských domovov, nebol a ani nie je priestor pre individuálnu prácu a stále prevládajú kolektívne činnosti na úkor individuálnych.

Pripravenosť na samostatný život

Predpokladom zvýšenej pripravenosti na samostatný život po opustení detského domova bolo, že sa v práci s deťmi bude vychádzať z potrieb dieťaťa a dieťa získa „domáce“ zručnosti.

Spoločný režim detského domova bol vnímaný ako niečo totalitné, čo je dané zvonka. Autori to odôvodňovali aj tým, že ani vo funkčných rodinách nie je takýto režim (Škoviera, 2015). Preto je paradoxné, že režim majú deti v CDR dodnes, a tiež aj spoločné kolektívne činnosti prevažujú nad individuálnymi. Deti majú pevný rozpis toho, čo sa bude kedy robiť. Na jednej strane to môžeme vnímať pozitívne - majú vytvorenú akúsi rutinu, hranice, vedia, čo majú kedy čakať, čo je často pre tieto deti neoceniteľné. Na strane druhej sa v dennom režime vyskytujú viaceré činnosti, ktoré bývajú vnímané negatívne, napr. na prvý pohľad nezmyselné bazírovanie na poriadku a čistote. Tento tlak na udržiavanie dokonalého poriadku je daný zvonka - do CDR totiž môže prísť kedykoľvek kontrola hygieny a ak nebude spĺňať normy, môže byť zatvorené.

V súvislosti s prípravou podľa Škovieru (2015) je dôležité uvedomiť si, že sa zvyšuje počet tých detí, ktoré zostávajú v centre aj po 18-, či 19-tom roku života. Je to z dôvodu, že máloktorý mladý dospelý v súčasnosti sa po 18-tom roku dokáže osamostatniť - či už pokračuje v štúdiu, alebo sa mu nedarí nájsť prácu.

Papšo (2011) uvádza, že až jedna tretina mladých dospelých, ktorí žijú v „domoch na polceste“, nemá skutočný záujem pracovať a zastávajú názor, že „štát sa postará“. Prečo majú mladí dospelí po odchode z detského domova problém zamestnať sa? Problém môže byť na dvoch stranách: na strane mladých dospelých a na strane zamestnávateľov. Čo sa týka mladých dospelých, vzhľadom na život, ktorý žili v detskom domove, sú zvyknutí všetko dostať a nemusieť za to nič urobiť. Vynaložiť námahu, stretnúť sa s neúspechom – to sú veci, ktoré sú pre nich často vzdialené a nevedia, ako reagovať. Ako konštatujú mnohí vychovávatelia, často im chýba zmysel pre realitu a pokora pred zamestnávateľmi, ktorí ich môžu aj pokarhať, čo mladí dospelí zle zvládajú, a preto často menia zamestnanie. Mladí dospelí, ktorí odchádzajú z detského domova, sú výrazne horšie pripravení do života, ako deti z bežnej rodiny. Napriek tomu, že bolo o nich postarané, mal sa im kto venovať, majú istú predispozíciu k nezamestnatelnosti. Čím to je? Vychovávatelia sa domnievajú, že je to spôsobom, akým deti v centre fungujú. Často dostávajú dary od sponzorov, niekoľkokrát dostávajú darčeky na Mikuláša a Vianoce, v priebehu roka dostávajú veľa vecí a zadarmo. Tieto veci si potom často ani tak nevážia, „ved’ dostanú iné“. Toto sa potom pretaví aj do ich života po opustení centra. Príspevok, ktorý pri odchode dostanú, minú za krátky čas. Potom sa začnú potíkať životom a mnohí často skončia naspäť v centre – dostanú sa v lepšom prípade do bytov pre mladých dospelých, domovov na polceste, v horšom prípade zostanú odkázaní sami na seba. Výsledkom môže byť neskoršie bezdomovectvo a závislosť týchto mladých ľudí. Vo väčšine prípadov totiž mladí dospelí nie sú schopní hospodáriť s financiami, nepoznajú ceny tovarov, ani právne rozdiely medzi podnájomom a nájomom. Okrem toho nie sú schopní zaistiť si štandard bývania, na ktorý boli zvyknutí (Gottwaldová a kol, 2006 in Jurovichová, 2015). S takýmito problémami sa stretávajú aj mladí dospelí z CDR v NM/V, pretože napriek tomu, že sa im vychovávatelia snažia venovať, nie sú podľa nich pripravení samostatne hospodáriť - a to nielen z toho dôvodu, že nebol priestor pre rozvíjanie finančnej gramotnosti, ale hlavne preto, že si zvykli na nárokovosť vo svojom živote.

Ďalším determinantom, ktorý ovplyvňuje schopnosť zamestnať sa u mladých ľudí, je skutočnosť, že títo mladí ľudia majú často nižšie vzdelanie, aké im umožňuje ich prirodzená inteligencia. Kulhavá a kol. (2010 in Jurovichová, 2015) vidí príčiny tohto stavu v tom, že na

deti v detskom domove nie sú kladené rovnaké nároky ako na deti v bežných rodinách, v ktorých sú podľa autorky deti viacej motivované učeniu, a taktiež sú motivované vyniknúť. Deti z detských domovov následne dosahujú horšie výsledky, aké by mohli dosiahnuť na základe ich predpokladov. Táto skutočnosť potom vplýva na to, že sú znevýhodnení pri vstupe na trh práce a uplatnení sa, pretože môžu pracovať na nekvalifikovaných či „podradných“ pozíciách, príp. zostať nezamestnaní (Kulhavá a kol, 2010 in Jurovichová, 2015). Čím je to spôsobené? Z údajov, ktoré sme získali, vyplýva, že deti majú prevažne negatívny vzťah k učeniu. To môže byť spôsobené nielen ich vlastnosťami, schopnosťami, ale hlavne prostredím, z ktorého pochádzajú. Deti, ktoré prichádzajú do CDR v NM/V sú deti často vo vyššom veku, neboli naučené dodržiavať pravidlá, pripravovať sa na vyučovanie. Ich životný štýl podľa vychovávateľov spočíval v tom, že sa o nich nikto nestaral, nepoznali hranice. Centrum potom pre nich predstavuje klieť, v ktorej sú zatvorení. To môže vytvárať ešte väčšiu nechuť k učeniu. Vychovávatelia sa snažia nenútiť deti do učenia, ale doviesť ich k tomu, aby si uvedomili, čo je skutočne dôležité. Na druhej strane sme zistili, že prístup vychovávateľom voči deťom je založený na výhodách/nevýhodách. Ak si plnia povinnosti, môžu získať určité výhody. Ak si ich neplnia, o tieto výhody prichádzajú. Nemožno to považovať za vhodné výchovné metódy, nakoľko ide stále len o vonkajšiu a nie vnútornú motiváciu. Okrem toho takýto prístup udržiava deti v morálnom vývine na úrovni heteronómnej morálky.

Výrazným negatívom, ktoré sprevádza osamostatnenie mladých dospelých je skutočnosť, že po opustení detského domova nemajú strechu nad hlavou. Takýto problém zväčša mladí pochádzajúci z bežných rodín nemajú. Môžu zostať u svojich rodičov, pokiaľ si nenájdu vlastné bývanie. Túto možnosť však mladí dospelí z detského domova nemajú. Nezostávajú však bez možností. Majú príležitosť ísť buď do bytov pre mladých dospelých, ktoré sú súčasťou detských domovov, alebo môžu využiť možnosti *domovov na polceste* či *azylových domov*, ktoré v súčasnosti fungujú a sú štartovným priestorom pre mladých dospelých, kde sa učia základným zručnostiam, povinnostiam, učia sa zodpovednosti a samostatnosti. Hoci teda mladí dospelí majú znevýhodnenú pozíciu v súvislosti s osamostatnením, na začiatku dospelosti sú im ponúknuté rôzne možnosti pomoci. Pozitívne bolo vnímané, že počas pobytu v bytoch majú mladí dospelí k príležitosti kontaktovať sa so sociálnou pracovníčkou, ktorá im pomáha a nahrádza im „mamu“ - ak niečo potrebujú, môžu jej zavolať, stretnúť sa s ňou, poradiť sa.

Lepšia práca s rodinami

Pre deti je najväčšou šancou, ak sa vrátia do vlastnej rodiny. Podľa Mikloška (in Marošiová, 2012), až polovica z nich by sa do vlastnej rodiny mohla vrátiť, ak by sociálni pracovníci s nimi intenzívne pracovali. Taktiež na základe štatistík vidno, že klesá počet náhradných rodín, a to aj napriek snahám Úsmevu a Návratu. Z foriem náhradnej rodinnej starostlivosti je najčastejšie preferovaná náhradná osobná starostlivosť, pričom vyše 60% náhradných rodičov tvoria starí rodičia detí. Klesá aj počet pestúnskych rodín. Táto skutočnosť vyplýva okrem iného aj z toho, že sa zmenila skladba detí v detských domovoch – ide často o deti, ktoré sú staršie ako 10 rokov, rómske, majú rôzne druhy postihnutí a často sú v detských domovoch

umiestnené súrodenecké skupiny. Pričom je všeobecne známe, že záujemcovia o náhradnú rodinnú starostlivosť preferujú deti mladšie, „biele“ a zdravé.

Dôvody umiestňovania detí do CDR spočívajú predovšetkým v neschopnosti alebo nemožnosti rodičov postarať sa o deti. Majú svojich príbuzných (či už blízkych alebo vzdialených), ktorí ich chodia navštevovať. Deti udržiavajú kontakt so svojimi rodičmi. Ten je možné vnímať pozitívne, na druhej strane aj negatívne (ak sú zlé vzory, netravia s deťmi čas plnohodnotne a pod). Napriek tomu, že víziou transformácie bolo, aby bola práca s rodinou intenzívna a deti sa nevynímali z dôvodov, ktoré je možné riešiť, tak opak je pravdou. Vychovávateľia však dúfajú, že súčasná zmena na CDR a prijatie nových zamestnancov, ktorí majú mať na starosti práve prácu s rodinou, môže prispieť k zlepšeniu celkovej situácie a menšiemu počtu vyňatia detí z ich pôvodného prostredia. S rodinou je potrebné intenzívne pracovať, pretože vo väčšine prípadov sa stáva, že si rodičia uvedomia, že život bez detí je ľahší, je o ne postarané a stačí, keď za nimi občas prídu alebo im zavolajú. Je dôležité, aby rodičia nezabudli na to, že sú v prvom rade rodičmi a bojovali o to, aby sa im deti vrátili do ich rodinného prostredia a starali sa o nich.

Presun výchovných skupín do samostatných domov

Súčasťou vízie deinštitucionalizácie bolo rozbitie veľkých internátnych detských domovov na menšie domčeky, v ktorých by samostatné skupiny fungovali ako rodiny. Táto vízia sa podarila uskutočniť naozaj len s veľkými internátnymi detskými domovmi. Detského domova v NM/V sa to nedotklo. Naďalej funguje v priestoroch, v ktorých bolo od r. 1950. Ide síce o dom, v ktorom sa nachádzajú „iba“ dve skupiny, no tieto skupiny majú spoločný dvor, deti tu trávajú spoločne voľný čas, pričom často dochádza ku konfliktom, vychovávateľia riešia konflikty detí z oboch skupín.

Okrem toho je dolná výchovná skupina otvorená pre návštevníkov či odborný tím a údržbára, ktorí tu chodia na sociálne zariadenie a variť si kávu či zohrievať obed. Nevýhodnou je aj poloha CDR. Je umiestnené v blízkosti bytovky, ďalšieho rodinného domu a priemyselnej budovy. Susedia sami o sebe by neboli problémom, avšak bytovka je v takej blízkosti, že susedia vidia na deti, priamo do dvora a často sa sťažujú na hluk, ktorý robia deti. Paradoxom celej deinštitucionalizácie bolo, že došlo k spojeniu dvoch dovtedy samostatne fungujúcich detských domovov. Došlo ale nielen k spojeniu pod jeden názov, pričom pôvodne bolo riaditeľstvo v NM/V, ale aj k ekonomickej centralizácii. Pôvodne malo každé zariadenie svoju ekonómku, v súčasnosti je len jedna ekonómka pre obe zariadenia, takisto údržbár je jeden pre obe zariadenia, pričom väčšinu času sa zdržiava na Myjave, takisto ako aj riaditeľ, čo je nevýhodné pre pracovisko v NM/V.

Záver

V dizertačnej práci sme sa venovali problematike náhradnej ústavnej výchovy a starostlivosti poskytovanej v Centre pre deti a rodiny Myjava, pracovisko Nové Mesto nad Váhom. Pôvodný detský domov Nové Mesto nad Váhom si od svojho vzniku (v r. 1950) prešiel viacerými zmenami (zmena na detský domov rodinného typu v r. 1973, transformácia v r. 2000, deinštitucionalizácia r. 2011). Inak tomu nie je ani v súčasnosti. Riaditeľstvo

a ekonomický úsek sa presunuli na Myjavu a v Novom Meste nad Váhom zostali vychovávatelia, odborný tím a noví zamestnanci zamestnaní v rámci centra.

Vzhľadom na to, že v priebehu posledných rokov detské domovy prechádzali transformáciou a deinštitucionalizáciou, ktorá nebola ukončená a riadne vyhodnotená, je otázne, či zmena na centrá pre deti a rodiny reflektuje potreby detských domovov.

Z tohto dôvodu sme sa rozhodli skúmať do hĺbky jedno konkrétne centrum pre deti a rodiny. Nemožno poprieť, že vďaka transformácii došlo k skvalitneniu náhradnej výchovy a starostlivosti. Toto skvalitnenie však sprevádzajú aj negatíva, ktoré nemôžeme opomínať. Ide o vyššie spomínané skutočnosti, a teda, že transformácia vo viacerých oblastiach nenaplnila svoje predstavy a ciele a negatívne zasiahla aj do dobre fungujúcich detských domovov. Je potrebné položiť si otázku, či prevažujú pozitíva alebo negatíva, ktoré táto transformácia priniesla.

Ak sa pozrieme na nami získané poznatky z výskumu, transformácia a deinštitucionalizácia v CDR v NM/V priniesla skôr negatíva ako pozitíva.

Vychovávatelia nemajú dostatok času pre individuálnu prácu s deťmi, a to z viacerých dôvodov:

- veľa detí,
- veľa vychovávateľov, čím je spôsobené ich časté striedanie, čo znemožňuje zintenzívniť kontakt s deťmi,
- veľa administratívnej a obslužnej práce,
- narúšanie chodu externými faktormi.

Samostatná skupina nefunguje ako rodina, pretože nemá stabilný vzor otca a matky, dochádza ku striedaniu vychovávateľov, k nejednotnému prístupu vo výchove, prevažuje tu starostlivosť - uspokojenie základných potrieb na úkor vyšších, na dobré fungovanie je daný denný režim, ktorý predstavuje zvonka daný harmonogram, ktorý je nutné dodržiavať, prísne hranice pre deti, CDR je pre ne ako „zlatá klietka“. Hoci sa vychovávatelia snažia o vytvorenie rodinného prostredia a rodinnej rutiny, je to náročné z viacerých dôvodov (napr. veľký počet vychovávateľov, špecifická skupina detí, patologický vplyv rodiny na deti a i.). Negatívne je vnímaná aj chýbajúca zodpovednosť u detí.

Vychovávatelia vo výchove pristupujú metódou „odmena/trest“. Vzťah s deťmi je založený na autorite, u detí často chýba rešpekt voči vychovávateľom, vnímajú ich ako nepriateľov, ako tých, ktorí sú proti nim.

Nedostatočná je aj príprava na osamostatnenie, ktorá vyplýva zo všetkých vyššie spomínaných faktorov. Deti sa podieľajú na upratovaní, pomáhajú pri varení či praní, ale nenakupujú, nenesú zodpovednosť za svoje skutky a sú si vedomé toho, na čo majú nárok. Vychovávateľom sú odoberané kompetencie na riešenie problémov, čo sa spája s častejším porušovaním pravidiel a zvyšujúcou frustráciou vychovávateľov. Po opustení detského domova končia mladí dospelí v bytoch pre mladých dospelých, v domovoch na polceste, často v krízových strediskách. Je to z dôvodu, že nevedia hospodáriť a starať sa o seba, pretože aj to málo, čo sa mohli naučiť v centre si neosvojili, pretože všetko brali, doslova, „jedným ucho dnu, druhým von“.

Chýba lepšia a intenzívnejšia práca s rodinou. Rodičia sa spočiatku o svoje deti zaujímajú, ale čím dlhšie sú deti v CDR, tým sa ich záujem často znižuje. Zvyknú si na život bez detí a nemajú potrebu niečo meniť. Je potrebné, aby sa intenzívnejšie pracovalo s rodinami a nedochádzalo k odoberaniu detí zo sociálnych a existenčných dôvodov, ale aby dôvody na odobratie detí boli závažnejšie.

Ako z našich výsledkov vyplynulo, centrum má silné, ale aj slabé stránky svojho fungovania. Potreby centra odrážajú problémy, s ktorými sa vychovávatelia vo svojej práci stretávajú. Z vyššie uvedeného sa môžeme domnievať, že transformácia detského domova na centrum pre deti a rodiny bola minimálne pre detský domov v Novom Meste nad Váhom krokom späť a bude preň viac obmedzujúca, ako prinášajúca osoh. Hlavným dôvodom je skutočnosť, že centrum nemá vytvorené dostatočné priestorové podmienky na fungovanie v podstate dvoch inštitúcií pod jednou strechou, preto sa môžeme domnievať, že to bude pôsobiť skôr kontraproduktívne a myšlienka toho, aby sa detský domov pripodobnil rodine, bude úplne popretá.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
prof. PhDr. Ing. Blanka Kudláčová, PhD.*

Použitá literatúra

1. Anonym. Detský domov v Novom Meste nad Váhom [online] [cit.2019-04-18] Dostupné z: <http://www.detskydomovnmnv.szm.com/>.
2. Anonym, 2018. Významné zmeny v sociálnoprávnej ochrane detí. [online] MPSVaR [cit.2019-05-20] Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/informacie-media/aktuality/vyznamne-zmeny-socialnopravnej-ochrane-deti.html>
3. DŽODLOVÁ, E. a A. SWATON, 2003. Skúsenosti z transformácie Detského domova SLON v Šarišských Michaľanoch. In: Vychovávateľ, r.č 48, č. 9, s. 25 – 28.
4. JAKUBIS, M. 2011. Desať rokov zmien v oblasti ústavnej starostlivosti. In Mosty k rodine 2011: Zborník z konferencie konanej 25.10.2011 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: SPDDD Úsmev ako dar. s. 22 – 24. ISBN 978-80-969616-8-9
5. JUROVICHOVÁ, G. 2015. Socializácia mladých dospelých po odchode z detských domovov – diplomová práca. [online] Zlín: UTB, FHS. [cit.2017-12-04] 96 s. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/31826/jurovichov%C3%A1_2015_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. KARLÍK, J. 2010. Nové Mesto nad Váhom. Nové Mesto nad Váhom: TISING spol. s r. o.. 307 s. ISBN 978-80-89501-03-8.
7. KOZONĚ, A. et al, 2017. Návrh pedagogiky do detských domovov. Trenčín: SpoSoIntE.
8. LUKAČOVÁ, S. 2017. Vybrané aspekty kvalitatívneho výskumu s využitím zakotvenej teórie. [online] In: Barbora BALOGOVÁ. Prístupy a prostriedky poznávania v sociálnovednom výskume. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. [cit.2019-03-15] s. 7-13. 1. vyd. 183 s. ISBN 978-80-555-1809-1 Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Balogova12/subor/Lukacova.pdf>.
9. MAROŠIOVÁ, L. ed. 2012. Transformácia náhradnej starostlivosti o deti na Slovensku po roku 1989. [online] Návrh. [cit.2019-05-20] Dostupné z: http://www.navrat.sk/data/files/publikacie/Tranformacia_nahradnej_starostlivosti_o_deti_na_Slovensku_p_o_roku_1989.pdf
10. MIKLOŠKO, J. 2009. Náhradná starostlivosť. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. 94 s. ISBN 978-80-89271-36

11. PAPŠO, P. 2011. Vplyv života v detských domovoch na sociálnu adaptáciu mladých dospelých po ukončení náhradnej starostlivosti. In *Mosty k rodine 2011: Zborník z konferencie konanej 25.10.2011 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: SPDDD Úsmev ako dar. s. 34 - 42. ISBN 978-80-969616-8-9
12. ŠKOVIERA, A. 2015. Transformácia náhradnej starostlivosti na Slovensku – proklamácie a realita. [online] In: *Sociální pedagogika*. roč. 3, č. 2, s. 64 – 75. [cit.2018-03-21]. Dostupné z: http://sosed.cz/wp-content/uploads/2015/11/STUDIE_Transform%C3%A1cia-n%C3%A1hradnej-starostlivosti-na-Slovensku.....pdf
13. ŠVARÍČEK, R., K. ŠEĐOVÁ, et al, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. 1. vyd. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
14. TOMČÍKOVÁ, M. a P. ŽIVČÁK, 2015. Fluktuácia vs. Absencia. [online] Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu [cit.2018-04-09] Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bertova1/subor/Tomcikova.pdf>
15. Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
16. Zákon č. 61/2018 Z. z., ktorým sa dopĺňa a mení Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele.